

“...มนุษย์ดิ้นรนต่อสู้เพื่อการมีชีวิต โดยการพยายามนำพาชีวิตไปสู่การเป็นอิสระจากความตาย ด้วยมนุษย์ไม่อาจสามารถหยั่งเห็นได้ซึ่งความเป็นหนึ่งเดียวกันระหว่างความตายกับชีวิต...”

อัตภาวะและอนันตภาวะ : สัจธรรมแห่งการดำรงอยู่

มโน พิสุทธิรัตนานนท์ *

เจตจำนงในการดำรงอยู่แห่งจักรวาลอันกระทำภายในมนุษย์คือ ความต้องการที่จะรักษาความเป็นพิเศษเฉพาะตน อันได้แก่ความเป็น “อัตบุคคล” หรือ “ปัจเจกบุคคล” ความเป็นพิเศษเฉพาะตนนี้มีค่าเพราะว่า มนุษย์ขึ้นชมโลกและจักรวาลนี้ได้ก็ด้วยความรู้สึกแห่งความเป็นพิเศษนี้เท่านั้น

การรักษาความเป็นพิเศษเฉพาะตนเพื่อความชื่นชมและปิติเป็นเจตจำนงทั้งดงามของมนุษย์ แต่ความเป็นพิเศษเฉพาะตนนี้มีส่วนผลักดันให้มนุษย์สลัดตนเองจากการพึ่งพิงในธรรมชาติแล้วก้าวเดินไปบนเส้นทางที่โดดเดี่ยวและคับแคบเฉพาะเชื้อชาติ โดยมีอาจหยั่งเห็น “สัมพันธภาพ” ระหว่างเจตจำนงของโลกและจักรวาลที่กระทำในธรรมชาติกับความมุ่งมาดในการดำรงไว้ซึ่งความเป็น “อัตบุคคล” หรือความเป็นพิเศษเฉพาะตนว่า ผสานกันอยู่อย่างเป็น “เอกภาพ” เช่นไร

การดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่แปลกแยกแตกแถวไปจากวิถีชีวิตส่วนรวม หากใช้การดำเนินชีวิตแห่งคุณธรรมอันเป็นอุดมคติของมวลมนุษยชาติไม่ ด้วยความขัดแย้งทั้งหลายไม่อาจสิ้นไป ความรัก ความงาม ปัญญาและการกระทำไม่อาจกลมกลืนกันได้สนิท

การดำรงอยู่ของมนุษย์บนเส้นทางที่ว้าเหว่และคับแคบนี้ ทำให้เจตจำนงในการดำรงอยู่เพื่อ “ชื่นชมและปิติ” แปรสภาพเป็นความต้องการ “บริโภคนิยมและถือครอง” มนุษย์จึงก้มหน้าก้มตาแสวงหาและสะสมทรัพย์สมบัติ ดักดานอยู่กับอหังการในอำนาจชัยชนะต่อธรรมชาติและสรรพสิ่ง และยังเพิ่มพูนจิตสำนึกในทางเห็นแก่ตนมากขึ้น ๆ

จิตวิญญาณแห่งมนุษย์จะโดดเดี่ยว แห้งแล้งและว้าเหว่อย่างยิ่ง อันจะนำมาซึ่งปัญหาอื่น ๆ อีกมากมาย

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาทัศนศิลป์ ภาควิชาศิลปกรรม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

ปรากฏการณ์ที่ยืนยันเสมอๆ อันไม่อาจปฏิเสธได้ว่าเป็นเจตจำนงแห่งธรรมชาติ โลก และจักรวาลก็คือ การเกิดขึ้น การดำรงอยู่ และการเสื่อมสลาย และที่ใกล้ตัวมนุษย์มากที่สุด ก็คือ... ชีวิตดำรงอยู่เพื่อความตายโดยแท้

มนุษย์ดิ้นรนต่อสู้เพื่อการมีชีวิตโดยการพยายามนำชีวิตไปสู่การเป็นอิสระจากความตาย ด้วยมนุษย์ไม่อาจสามารถหยั่งเห็นได้ซึ่งความเป็นหนึ่งเดียวกันระหว่างความตายกับชีวิตซึ่งอุปมาดั่ง 2 หน้าที่ของเหรียญอันเดียวกัน การยอมรับและปฏิเสธบางด้านของชีวิตเป็นเหตุให้มนุษย์ก่อบาป โดยการหันเข้าร่วมกับ “อัตภาวะ” อันเป็นความพิเศษเฉพาะตน ขัดแย้งต่อสู้กับ “อนันตภาวะ” ซึ่งเป็นเจตจำนงในการดำรงอยู่ของโลกและจักรวาลอันกระทำภายในตนเอง

มนุษย์อหังการ ยึดมั่น และกักกันตนเองจากผัสสะอันเอื้อให้ชีวิตเติบโตกลางอกงามไปสู่ “ภาวะวิสุทธิแห่งอนันตภาพ” โดยการหันเหและนำพาตนเองเพียงเพื่อที่พิกาคัยและอาหารอันเป็นการผลึกโสตนเองไปสู่ความบ้าที่แลเห็นว่า ความเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายสมถะกลายเป็นสิ่งต่ำต้อยและน่ากลัว

มนุษย์แต่ละคนเป็นอยู่อย่างระมัดระวังและว่าเหวอย่างยิ่งในโลกเฉพาะตนหรือ “โลกแห่งอัตภาวะ” เขาเหมือนอยู่ในเรือนจำอันคับแคบและหยาบช้าที่เขาได้สร้างขึ้นเองและไม่มีโอกาสได้พบว่า ความมุ่งมาดอมตะแห่งมวลชีวิตมีความสัมพันธ์กับความมุ่งมาดส่วนตนอย่างไร ด้วยว่า... ศักยภาพแห่งความเป็นมนุษย์ภายใต้การครอบงำแห่งอัตตาไม่อาจหยั่งลึกในสัจจะ... และไม่อาจประจักษ์ว่า... เจตจำนงแห่งธรรมชาติก็คือความมุ่งมาดเพื่อมวลชีวิตและมวลมนุษย์

เมล็ดพืชที่เปลือกหุ้มของมันไม่อาจแตกออกตามเจตจำนงแห่งธรรมชาติ ก็ย่อมเป็นไปไม่ได้ที่พฤษภาแห่งจิตวิญญาณจะได้ผุดขึ้นและเติบโตส่งงามท่ามกลางแสงสว่าง เพื่อความชื่นชมและปลื้มปิติในโลกและจักรวาลได้

ปัญญาของมนุษย์ไม่อาจแผ่ขยายสมบูรณ์ได้ดั่งที่ “ปัจเจกบุคคล” ยังมีจิตสำนึกแห่งการแบ่งแยกด้วยหลงผิดในความเป็นพิเศษเฉพาะตน

ก็ยังมีมนุษย์จำนวนไม่น้อยที่ค้นพบและหยั่งเห็นว่า “อัตภาวะ” อันคือความเป็นพิเศษเฉพาะตนนั้นมีค่าและมีความหมายยิ่งในการดำรงอยู่ร่วมขบวนการแห่งชีวิตแห่งความชื่นชมและปิติเมื่อเปรียบเทียบกับดำรงชีวิตบนเส้นทางที่มุ่งบริโภคและถือครอง ซึ่งปรากฏการณ์ต่างๆ ล้วนแต่ยืนยันให้เห็นเสมอๆ ว่า... มนุษย์ไม่อาจถือครองสิ่งใดได้เลย แม้แต่ตัวตนของตนเอง

สิ่งที่สำแดงอยู่ในทุกๆ สิ่งอันเป็นปัจเจกภาพทุกๆ ปัจเจกภาพนั้นคือ “อนันตภาวะ” อันสะท้อน “สัจธรรม” อยู่อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่มนุษย์แต่ละคนจะต้องรู้ “ตำแหน่ง” อันแท้จริงของตนอยู่ใน “อนันตภาวะ” เพื่อการบรรลุเจตนาแห่งการดำรงอยู่ และคงไว้ซึ่งความเป็นพิเศษเฉพาะตนโดยชอบ

มนุษย์ผู้มีสายตาไกลจะเข้าใจชีวิตในมิติที่ไม่ปรากฏมากกว่าชีวิตในมิติที่เป็นไปเฉพาะหน้าซึ่งเขาได้พบว่าการสร้างความมุ่งมาดส่วนตนให้สอดคล้องกลมกลืนกับความมุ่งมาดในธรรมชาติ..ใน “อนันตภาวะ” เจตจำนงแห่งมวลชีวิตและสรรพสิ่งอย่างเป็นเอกภาพนั้น เป็น “ความดีสูงสุด” เป็นความสุขที่แท้จริงของมนุษย์

เป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่เรา...มนุษย์แต่ละปัจเจกภาพจะต้องใช้ชีวิตหยั่งลึกในสรรพสิ่งเพื่อจะให้เกิดการรู้แจ้งในความกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่าง “จิตวิญญาณมนุษย์” กับ “จิตวิญญาณธรรมชาติ” ระหว่าง “จริยธรรมมนุษย์” กับ “สัจธรรมแห่งชีวิต” มนุษย์ต้องหยั่งรู้ถึง “สัมพันธ์ภาพ” อันล้ำลึกระหว่าง “ตนเอง” กับโลกที่สวยงามมีสีสันอันดำรงอยู่อย่างเป็น “เอกภาพ” ระหว่าง “อัตภาวะ” กับ “อนันตภาวะ”

เมื่อความเป็นพิเศษเฉพาะตนแห่งอัตภาวะ หยั่งเห็นและเข้าใจได้ว่า “จริยธรรมแห่งตน” เป็น “จริยธรรมแห่งชีวิต” มากกว่าที่จะเป็นจริยธรรมแห่งสังคม มนุษย์ย่อมพร้อมจะสละความพึงพอใจเฉพาะหน้า...ปัจจุบัน เพื่ออนาคตอันความปลื้มปิติ...ความสุข ปรากฏแจ่มแจ้งและชัดเจนกว่ามากมายนัก

สำหรับมนุษย์ ชีวิตแห่งอัตภาวะหรือปัจเจกภาวะ ย่อมต้องการสัมผัสโลกภายนอกและแสงสว่างแห่งปัญญา อันจะช่วยนำพาให้การดำรงอยู่สอดคล้องกลมกลืนกันได้สินิหะระหว่าง ชีวิต ความงาม ความรัก และการกระทำดูดีกับความเป็นเอกภาพแห่งการดำรงอยู่ในความสัมพันธ์ของ “อัตภาวะ” และ “อนันตภาวะ” อันเป็นสัจธรรมสูงสุดและเป็นความดีสูงสุด